

İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi
Journal of the Human and Social Science Researches
[2147-1185]

[itobiad], 2018, 7 (4): 2344/2357

**Türkiye'nin Savunma Sanayi Alanındaki Gelişiminin
Türk Dış Politikasına Olan Etkisi**

The Reflections of Development of Defense Industry
in Turkey to Turkish Foreign Policy

Latif PINAR
Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi İ.İ.B.F.
Dr. Karabük University, Faculty of Economics and Administrative Sciences
latifpinar@karabuk.edu.tr
orcid.org/0000-0001-9957-4685

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 11.09.2018
Kabul Tarihi / Accepted : 28.10.2018
Yayın Tarihi / Published : 28.10.2018
Yayın Sezonu : Ekim-Kasım-Aralık
Pub Date Season : October-November-December
Cilt / Volume: 7 Sayı – Issue: 4 Sayfa / Pages: 2344-2357

Atıf/Cite as: PINAR, L . (2018). Türkiye'nin Savunma Sanayi Alanındaki Gelişiminin Türk Dış Politikasına Olan Etkisi. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7 (4), 2356-2369. Retrieved from <http://www.itobiad.com/issue/39481/458822>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU- Karabük University, Faculty of Theology, Karabük, 78050 Turkey. All rights reserved.

Türkiye'nin Savunma Sanayi Alanındaki Gelişiminin Türk Dış Politikasına Olan Etkisi

Öz

Uluslararası politikanın en önemli aktörleri konumunda bulunan devletlerin, ulusal güvenliklerini koruyabilmek ve dış politik hedeflerine ulaşabilmek için, modern silah sistemleriyle donatılmış olan bir silahlı kuvvetlere sahip olmaları gerekmektedir. Devletlerin ifade edilen şekilde bir silahlı kuvvetlere sahip olabilmeleri ise, büyük ölçüde milli imkan ve kabiliyetler çerçevesinde oluşturulan ve kendi kendine yetebilen bir ulusal savunma sanayinin kurulup geliştirilmesine bağlıdır. Zira günümüz dünyasında devletlerin, diğer devletler tarafından üretilen yeni silah sistemlerini edinmeleri ya da edinmeleri halinde bu sistemleri istedikleri şekilde kullanabilmeleri oldukça zordur. Bu durum uluslararası sistem içerisinde yer alan diğer tüm devletler açısından olduğu gibi, coğrafi olarak son derece kritik bir noktada bulunan ve bu sebepten ötürü sürekli bir biçimde önemli risk ve tehditlerle karşılaşmak zorunda kalan Türkiye açısından da geçerlidir. Türkiye'nin ulusal savunma sanayine özel bir önem atfetmesi gerektiğini vurgulamak için kaleme alınan bu çalışma, yakın geçmişte meydana gelen dış politik olay ve gelişmeler ışığında, Türk Savunma Sanayi'nin gelişiminin Türk dış politikasına olan etkisini incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Savunma Sanayi, Türk Dış Politikası, Uluslararası İlişkiler.

The Reflections of Development of Defense Industry in Turkey to Turkish Foreign Policy

Abstract

Being the most important actors of international politics, states need to have armed forces equipped with modern weapon systems to protect their national security and achieve their foreign political goals. To have the armed force as mentioned for a state depends on the establishment and development of a self-sufficient national defense industry, built mostly on national capabilities and possibilities. Because, in today's world, it is highly difficult for states to have newly developed weapon systems produced by other states and to use the systems the way they like when they have them. Like all other states in the international system, this is the case for Turkey which is geographically located in an extremely critical point and therefore faces continuous, significant risks and threats. This study, prepared to highlight Turkey's need to attach special importance to the national defense industry, has the aim of searching the impact of the Turkish Defense Industry on Turkish foreign policy in the light of foreign politic events and development occurred in recent past.

Keywords: : Turkish Defense Industry, Turkish Foreign Policy, International Relations.

Giriş

Uluslararası politikanın en önemli aktörleri konumunda bulunan devletlerin (Goldstein ve Pevehouse, 2015: 49) ulusal güvenliklerini koruyabilmek ve dış politik hedeflerine ulaşabilmek için, modern silah sistemleriyle donatılmış olan silahlı kuvvetlere sahip olmaları gerekmektedir (Morgenthau, 1970: 152-157). Devletlerin ifade edilen şekilde bir silahlı kuvvetlere sahip olabilmeleri ise, büyük ölçüde, milli imkan ve kabiliyetler çerçevesinde oluşturulan ve kendi kendine yetebilen bir ulusal savunma sanayinin kurulup geliştirilmesine bağlıdır.

Zira günümüz dünyasında devletlerin, diğer devletler tarafından üretilen yeni silah sistemlerini edinmeleri ya da edinmeleri halinde bu sistemleri etkili bir biçimde kullanmaları oldukça zordur. Bu durum uluslararası sistem içerisinde yer alan diğer tüm devletler açısından olduğu gibi, coğrafi olarak son derece kritik bir noktada bulunan ve bu sebepten ötürü sürekli bir biçimde önemli risk ve tehditlerle karşılaşmak zorunda kalan Türkiye açısından da geçerlidir.

Uzun yıllar boyunca ihtiyaç duyduğu silah sistemlerini, ulusal savunma sanayini kullanmak yerine dış kaynaklı askeri yardımlar, hibeler ve satın almalar vasıtasıyla karşılamaya çalışan Türkiye, (Köseoğlu, 2010: 54 ; Uslu, 2000: 100) kısa bir süre içerisinde, söz konusu sistemlerin temin edilmesine yönelik bu yaklaşımın, ülkenin ulusal güvenliğini ve dış politikasını büyük bir zafiyete uğrattığını fark ederek milli savunma sanayinin kurularak geliştirilmesi sürecini başlatmıştır. Bu süreçte çok büyük bir başarı sağlayan Türkiye, çok geçmeden gereksinim duyulan silah sistemlerinin milli imkanlarla üretilmesi yolunda önemli bir mesafe kat etmiştir. Ancak uluslararası alanda faaliyette bulunun gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye'nin bu konuda kat ettiği mesafenin yeterli olmadığı görülmektedir.

Türkiye'nin ulusal savunma sanayine özel bir önem atfetmesi gerektiğini vurgulamak için kaleme alınan bu çalışma, esasen Türk Savunma Sanayi'nin gelişiminin Türk dış politikasına olan etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, Türkiye'nin savunma sanayi alanındaki gelişiminin Türk dış politikasına olumlu bir etkisinin olup olmadığı sorusuna cevap aranmaktadır. Çalışmanın hipotezi ise, yakın geçmişte meydana gelen dış politik olay ve gelişmeler dikkate alındığında, Türkiye'nin savunma sanayi alanındaki gelişiminin Türk dış politikasına olumlu bir etkisi olmuştur, şeklinde formüle edilmiştir.

Dile getirilen soruya cevap verebilmek adına izlenecek yol haritası şu şekilde olacaktır. Ele alınan konunun tahlil edilebilmesini kolaylaştırmak adına öncelikle, savunma sanayi kavramı ve bu kavramın dış politik açıdan önemi üzerinde kısaca durulacaktır. Hemen ardından Türkiye'nin savunma sanayi alanındaki gelişim süreci genel hatlarıyla ortaya konulacaktır. Daha sonra

Türkiye'nin savunma sanayi alanındaki gelişiminin Türk dış politikası üzerindeki olumlu etkisi, elde edilen veriler ve yakın geçmişte meydana gelen dış politik olay ve gelişmeler ışığında ayrıntılı bir biçimde analiz edilecektir. Son olarak elde edilen bulgular sistematik bir bütünlük içerisinde gözler önüne serilecektir.

Çalışmanın oluşturulmasında literatür ve basın taramasından yararlanılmıştır. Bu doğrultuda ele alınan konuya ilişkin derinlemesine çözümlenelerde bulunan birincil kaynaklara, savunma sanayi sektöründe faaliyette bulunan kurum ve kuruluşların raporlarına ve basında yer alan haber ve makalelere ulaşmaya çalışılmıştır. Ancak belli başlı hususlarda birincil kaynakların, sözü edilen raporların ve basında yer alan argümanların tamamına ulaşmak maalesef mümkün olmamıştır. Mevcut uluslararası ilişkiler literatüründe, Türkiye'nin savunma sanayi alanındaki gelişiminin Türk dış politikasına olan etkisini inceleyen bilimsel bir eser olmadığından, bu çalışma alandaki boşluğu doldurmaya yönelik özgün bir araştırma olarak tasarlanmıştır.

1. Savunma Sanayi ve Dış Politika

Savunma sanayi, silahlı kuvvetlerin ihtiyaç duyduğu her türlü stratejik ve taktik saldırı ve savunma sistemleri ile askeri donanımları geliştiren, üreten, bakım ve tadilatını yapan, özel ve kamu kuruluşlarının mülkiyetinde bulunan firmalar topluluğudur (Şimşek, 1987: 61 : Akgül, 1987: 12). Uçaklar, helikopterler, denizaltılar, gemiler, füzeler, radarlar, tanklar, toplar, tüfekler, bombalar gibi saldırı ve savunma amaçlı muhtelif malzemeleri imal eden tüm sektörleri içerisine alan savunma sanayi, devletlerin ulusal güvenliklerini sağlamak ve dış politik etkinliklerini arttırmakta kullandıkları askeri ürünleri imal eden endüstriyel işletmelerin bütünüdür (Köseoğlu, 2010: 5).

Uluslararası sistem içerisinde yer alan devletlerin dış politik tutum ve davranışlarının başarı oranını belirleyen unsurlardan biri olan savunma sanayi, caydırıcılığı yüksek bir silahlı kuvvetlere sahip olabilmenin en önemli koşuludur. Nitekim çok güçlü bir silahlı kuvvetlerin, çok güçlü bir savunma sanayi tabanına ihtiyacı vardır (Ziylan, 1999: 6) ve bu ihtiyaç giderilmeden, modern silah sistemleri ve gelişmiş askeri teçhizatlarla donatılmış bir orduya sahip olmak mümkün değildir. Bu durumun farkında olan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, savunma sanayine özel bir önem göstermekte ve bu sanayi türünü geliştirmek için yoğun bir çaba sarf etmektedir (Akgül, 1986: 19-28)

Nitekim dünyada savunma sanayine yapılan yatırımlar her geçen gün hızlı bir şekilde artmaktadır. Uluslararası ekonomide yaşanan iktisadi krizlere ve karşılanamayan çeşitli ihtiyaçların varlığına rağmen, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin savunma sanayini geliştirmek amacıyla yaptıkları yatırımları azaltmaları veya bu yatırımlardan tamamen vazgeçmeleri beklenilmemektedir (Akgül, 1987: 11).¹ Ayrıca sanayi yatırımlarının teşvik ettiği uluslararası

¹ Örneğin günümüz uluslararası sisteminin en güçlü ülkesi konumunda bulunan Amerika Birleşik Devletleri'nde savunma sanayi, ülke ekonomisinin en önemli sektörüdür ve gelişmeye devam etmektedir (Gansler, 2011: 10).

silah ticaretinin² de kesintisiz bir biçimde devam edeceği tahmin edilmektedir (Akgül, 1987: 5).

Devletler arasında cereyan eden dış politik olay ve gelişmelerin analiz edilmesinde sıkça kullanılan kavramlardan biri olan güç, genel bir ifadeyle, herhangi bir politik aktörün bir başka politik aktöre, aksi taktirde yapmak istemeyeceği şeyleri yaptırabilme yeteneği olarak tanımlanabilir (Dahl, 1957: 2002-203). Ekonomi, coğrafya, teknoloji, doğal kaynaklar, milli birlik ve beraberlik gibi birbirinden farklı yapı ve dinamiklerin birleşiminden teşekkül eden ve bileşenlerine ayrılmadan analitik hale getirilmesi mümkün olmayan gücün³ en önemli öğelerinden biri hiç kuşkusuz askeri kapasitedir (Morgenthau, 1970: 141-187 ; Arı, 2013: 139-152 ; Sönmezoğlu, 2014: 263-271).⁴

Askeri kapasite bir devletin ordusunda bulunan insan gücü, sahip olunan silahların miktarı ve etkinlik derecesi gibi değişken bir nitelik taşıyan etmenlerin bir araya gelmesiyle oluşur. (Ateş, 2014: 166). Uluslararası ilişkiler alanında büyük ölçüde realist gelenekle özdeşleştirilen askeri kapasite,⁵ devletlerin varlıklarını sürdürebilmesinin önemli bir unsurudur (Aydın, 2004: 39). Bununla birlikte askeri kapasite, devletlerin uluslararası alanda daha rahat bir biçimde hareket etmelerini sağlayan ve diğer devletlerle olan ilişkilerinin niteliğini belirleyen stratejik bir faktördür.

Esasen ehemmiyeti uluslararası ilişkilerde savaşın son çare olmasından kaynaklanan askeri kapasite (Carr: 2010: 153), geçmişten günümüze büyük güç olabilmenin olmazsa olmaz bir şartı olmuştur. Zira tarihin hemen hemen hiç bir döneminde, askeri kapasite açısından belirgin bir kuvvet haline gelemeyen bir ülkenin uluslararası güç hiyerarşisinin üst sıralarında yer aldığı görülmemiştir. (Brzezinski, 2016: 26-42). Bu sebepten ötürü uluslararası politikayı yönlendirme arzusu içerisinde olan devletler, sürekli bir biçimde, kendilerini söz konusu hiyerarşinin üst sıralarına taşımaya odaklı bir milli savunma sanayi kurmaya ve bu sanayiye olabildiğince geliştirmeye özen göstermişlerdir.

² Günümüzde, milyarlarca dolarlık bir pazara sahip olan uluslararası silah ticaretini, teknolojik üretim yapabilme yeteneğine sahip olan Batılı şirketler domine etmektedir. Boeing, European Aeronautic Defense and Space Company, Lockheed Martin, BAE Systems, Northrop Group ve Raytheon General Dynamics bu şirketlerden bir kaçıdır (Hasik, 2008: 2).

³ Bir devletin güç düzeyi, ancak o ülkenin sahip olduğu güç bileşenlerinin analitik hale getirilmesiyle tespit edilebilir (Sönmezoğlu, 2014: 263-264).

⁴ "Kısa vadeli askeri karşılaşmalarda, iki devletin silahlı kuvvetlerinin büyüklük, kompozisyon ve hazırlık dereceleri, onların ekonomilerinden veya doğal kaynaklarından daha önemlidir." Bu durum göz önünde bulundurulduğunda askeri kapasitenin gücün en önemli unsuru olduğu söylenebilir (Goldstein ve Pevehouse, 2014: 90). Ancak ekonomik kapasitenin askeri kapasiteden daha fazla önem arz ettiğini iddia etmekte mümkündür. Ki bu çalışmanın yazarı, günümüz dünyasında ekonomik kapasitenin askeri kapasiteden çok daha fazla önemli olan bir güç bileşeni olduğunu düşünmektedir.

⁵ Nitekim realist yaklaşım, askeri güvenliğe ilişkin meseleleri yüksek politika olarak değerlendirmektedir (Tannisever, 2011, 112).

Günümüz dünyasında devletler kendilerine üstünlük sağlayan askeri teknolojilerini diğer devletlerle paylaşmak istememektedirler. (Köseoğlu, 2010: 261). Hatta öteki devletlere teknoloji transferi yapmak zorunda kalsalar bile onlara eski teknolojilerini aktarmayı tercih etmektedirler (Köseoğlu, 2010: 261). Bu durumun temelinde askeri teknoloji ve bu teknolojilere ilişkin bilgilerin transferinin doğrudan doğruya devletlerin denetimi altında olması yatmaktadır. Zira devletler askeri alanda geliştirilen yeni teknolojilerin diğer devletlere transfer edilmesine izin vermemektedirler. Dolayısıyla savunma sanayi sektöründe aşılması bir hayli zor olan bir gizlilik bulunmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında uluslararası politika sahnesinde boy gösteren bütün devletlerin ekonomilerinden, bilimsel araştırma potansiyellerinden, iş güçlerinden ve askeri-siyasi-stratejik konseptlerinden ayrı düşünülmemeyecek olan savunma sanayilerini, (Alınak, 2001: 101) kendi imkanlarıyla tesis etmek ve geliştirmek mecburiyetinde oldukları söylenebilir.

2. Türk Savunma Sanayinin Gelişim Süreci

Bir ülkenin dış politikasının arkasında yer alan en önemli güçlerden biri, o ülkenin sahip olduğu silahlı kuvvetlerdir (Ziylan, 2004: 6). Silahlı kuvvetlerin arkasında yer alan gerçek güç ise, bilimsel esaslar çerçevesinde oluşturulan ve teknolojik yenilikler doğrultusunda kesintisiz bir biçimde geliştirilen ulusal savunma sanayidir (Ziylan, 2004: 6). Dolayısıyla dış politika, silahlı kuvvetler ve savunma sanayi arasında iç içe geçmiş bir ilişki ağı bulunmaktadır ve bu ağın niteliği, devletlerin diğer uluslararası politik aktörlere yönelik tutum ve davranışlarının sonuçlarını etkilemektedir.

Bu sebepten ötürü Türkiye'nin savunma sanayine özel bir önem atfetmesi ve bu sektörü akılcı bir şekilde yönlendirerek çok hızlı bir şekilde geliştirmesi gerekmez. Zira Türkiye, coğrafi konumunun beraberinde getirdiği risk ve tehditleri bertaraf etmek için, gerek kendi bölgesinde ve gerekse uluslararası alanda, proaktif bir dış politika sergilemek zorunda olan bir ülkedir.⁶

Temelleri Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselme devrinde atılmış olan Türk Savunma Sanayi'nin gelişimi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren, 1923-1950, 1950-1974, 1974-1985, 1985-1998 ve 1998 sonrası olmak üzere beş döneme ayrılarak incelenebilir⁷ (Köseoğlu, 2010: 54-73 ; Şimşek, 1987: 282-304 ; Temiz, 2012: 3-8 ; Yavuzylmaz, 2014: 5-12 ; Mevlütoğlu, 2016: 9-19 ; Ziylan, 2001: 1-5 ; Ziylan 1999: 1-6 ; Arıs, 2001: 31-38 ; Akalın ve Bıykoğlu, 2009: 13-165 ; Akgül, 1987: 193-198 ; Akgül, 1986: 109-121 ; Alınak, 2001: 58-59 ; Bingöl ve Varlık, 2015: 51-59): Sanayileşmenin bir devlet politikası olduğu 1923-1950 yılları arası dönemde Türkiye, savunma sanayinin geliştirilmesi için gerekli olan alt yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesini desteklemiş ve

⁶ Bir başka ifadeyle Türkiye, yakın ve uzak çevresinde meydana gelen olay ve gelişmeleri etkili bir biçimde yönlendirmek zorunda olan bir ülkedir.

⁷ Bu dönemsel ayrıştırma, Türk Savunma Sanayi'nin gelişim sürecine etki eden iç ve dış politik gelişmeler ile milli savunma sanayiye geliştirmeye yönelik girişimler göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

bu sanayi türüne kurumsal bir nitelik kazandırmak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Nitekim bu dönemde silah ve mühimmat ihtiyacının milli imkanlarla karşılanabilmesi için Türkiye'de bizzat devlet eliyle bir çok fabrika kurmuştur.⁸ Savunma sanayi üzerinde NATO üyeliğinin belirleyici olduğu 1950-1974 yılları arası dönemde Türkiye, ulusal savunma sanayini geliştirmeye yönelik uygulamalarını büyük ölçüde terk etmiştir. Özellikle NATO ittifakına üye olunmasının hemen ardından başlayan ve kısa bir süre içerisinde artış gösteren askeri yardımlar, hibeler ve dış alımlar henüz emekleme aşamasında olan Türk Savunma Sanayi'nin gelişimini durdurmuştur. Ülkenin güvenliğini tehdit eden çevresel sorunların dikkate değer bir düzeyde yoğunlaştığı 1974-1985 yılları arası dönemde Türkiye, milli savunma sanayinin oluşturulması ve geliştirilmesi sürecine yeniden hız vermiştir. Bilhassa 1974 Kıbrıs Harekatı sırasında başlayan ve bu hareketin sona ermesini takiben tatbik edilmeye devam edilen silah ambargosu, Türkiye'de kendi kendine yeterli bir savunma sanayi alt yapısının kurulması ve bunun olabildiğince geliştirilmesi konusunun yeniden gündeme gelmesine ve bu alanda gerçekleştirilmesi düşünülen plan ve projelerin uygulamaya konulmasına neden olmuştur.⁹ Milli savunma sanayinin geliştirilmesi sürecini hızlandıracak yasal ve kurumsal düzenlemelerin yapıldığı 1985-1998 yılları arası dönemde Türkiye, savunma sanayi sektörünün sağlam temeller üzerine inşa edilebilmesi için Savunma Sanayi Müsteşarlığı'nı kurmuştur. Yerli sanayinin alt yapısından maksimum düzeyde yararlanılmasını, ileri teknoloji içeren yeni yatırımların yönlendirilmesini ve teşvik edilmesini, yabancı şirketlerle teknoloji ve sermaye alanında işbirliği yapılmasını, araştırma geliştirilme faaliyetlerine ağırlık verilmesini ve ihtiyaç duyulan her türlü silah, araç, gereç ve teçhizatın Türkiye sınırları içerisinde üretilmesini sağlamak amacıyla kurulan Savunma Sanayi Müsteşarlığı'nın hayata geçirilmesi, Türkiye'nin savunma sanayi alanında çok büyük bir sıçrama yapması sonucunu beraberinde getirmiştir.¹⁰ Savunma sanayi alanında izlenecek politikaların

⁸ Askeri ihtiyaçlarının büyük bir kısmı NATO ittifakına liderlik eden Amerika Birleşik Devletleri ve bu ittifakın en önemli üyelerinden biri olan İngiltere tarafından karşılanan Türkiye'nin, bu dönemde, savunma sanayi alanında faaliyette bulunan firmalarının verimlilikleri dikkate değer bir düzeyde düşmüştür. (Arıs, 2001: 34).

⁹ 1974 Kıbrıs müdahalesi sırasında yaşanan Amerikan ambargosunun hemen ardından Türkiye, çağdaş teknolojiye dayalı bir milli savunma sanayi inşa etmek ve bu sanayiye hızlı bir şekilde geliştirmek amacıyla Türk Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri'ni Güçlendirme Vakıfları'nı kurmuştur. "Ordu-millet bütünleşmesinin en güzel örneğini oluşturan bu üç vakıf, dünyada eşi benzeri

görülmemiş bir şekilde ülkenin savunma sanayinin gelişimine katkı yapmıştır." 1987 yılında tek bir çatı altında toplanarak Türk Silahlı Kuvvetleri'ni Güçlendirme Vakfı adını alan bu teşebbüsler, Aselsan, Havelsan ve Tusaş gibi Türk Savunma Sanayi'nin bel kemiğini oluşturan şirketlerin kurulmasını sağlamıştır (Akalin ve Bıyıkoglu, 2009: 88-89).

¹⁰ Savunma Sanayi Müsteşarlığı'nın kurulmasını sağlayan 3258 sayılı kanunun amacı, "Türkiye'de modern bir savunma sanayinin geliştirilmesi ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modernizasyonunun sağlanması" şeklinde ifade edilmiştir (Arıs, 2001: 36).

ve uygulanacak stratejilerin belirlendiği 1998 sonrası dönemde Türkiye modern kara, hava ve deniz sistemlerinin milli imkanlarla geliştirilerek üretilmesi hususunda önemli bir aşama kaydetmiştir. Hatta bu dönemde zırhlı muharebe araçları, yazılımlar ve simülasyonlar, elektronik savaş sistemleri, kripto haberleşme tertibatları, askeri gemiler, füzeler, toplar, komuta kontrol düzenekleri ve insansız hava araçları başta olmak üzere Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kullandığı askeri araç, gereç ve teçhizatların önemli bir kısmı milli savunma sanayi tarafından geliştirilerek üretilmeye başlanmıştır.¹¹

Tarihsel süreç içerisinde yaşanan tüm bu gelişmelere rağmen Türk Savunma Sanayinin geldiği noktanın yeterli olduğunu söyleyemeyiz. Öyle ki Türkiye, savunma sanayi sektöründe mühendisliğe ve tasarıma dayalı bir yapıya tam olarak kavuşamamıştır. Ancak Türkiye böylesine bir yapıya ulaşma yolunda istikrarlı bir biçimde ilerlemektedir (Öztürk, 2011: 30) İçinde bulunduğumuz zaman diliminde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kullandığı silah ve teçhizatların yerlilik oranının hemen hemen % 65'ler seviyesine tırmanmış olması, Türkiye'nin sözü edilen yolda kararlı bir şekilde ilerlediğini göstermektedir.

3. Türk Savunma Sanayi'nin Gelişiminin Türk Dış Politikasına Etkisi

Sürekli bir biçimde çıkar çatışmalarının yaşandığı anarşik bir ortamda faaliyette bulunmak zorunda olan devletlerin en önemli dış politik amacı uluslararası sistem içerisindeki varlıklarını devam ettirmektir (Williams, Wright ve Evans, 2007: 283). Devletlerin bu amacı gerçekleştirebilmeleri, büyük ölçüde ulusal güvenliklerini kendi başlarına koruma yeteneğine sahip olup olmadıklarına bağlıdır (Donnelly, 2009: 56).¹²

Zira ulusal güvenliğini koruma yeteneğine sahip olmayan devletler söz konusu amacı gerçekleştirme yolunda çok ciddi sıkıntılarla yüzleşmek mecburiyetinde kalırlar (Arı, 2010: 163-164).¹³ Bu nedenle devletler, milli savunma sanayilerini ülke içi dinamikler vasıtasıyla oluşturmak ve bu sanayiye yine aynı dinamikleri etkili bir biçimde kullanarak geliştirmek zorundadırlar.

Devletlerin kendi kendine yeterli bir milli savunma sanayi oluşturmaları ve bu sanayiye teknolojik yenilikleri takip ederek geliştirmeleri, milli güvenliklerini daha iyi korumaları sonucunu doğuracaktır. Devletlerin milli güvenlikleri daha iyi korumaları ise, uluslararası sistem içerisindeki eylem potansiyellerinin ve etki oluşturma kapasitelerinin, uluslararası politik aktörlerin gözündeki saygınlıklarının ve dış politik tutum ve davranışlarının başarı oranının yükselmesine yol açacaktır.

¹¹ 2000'li yıllarda Türk Silahlı Kuvvetlerinin envanterine girmeye başlayan zırhlı araçlar, insansız hava araçları, uçaklar, helikopterler gibi platformların tamamının milli imkanlarla geliştirilip üretildiğini söylemek mümkün değildir. Zira söz konusu platformların önemli bir kısmı, lisans altında üretim ağırlıklı bir yapıda imal edilmiştir.

¹² Egemen devletlere ne yapıp ne yapmayacaklarını emreden üstün bir otoritenin bulunmadığı uluslararası sistem, anarşik bir yapıya sahiptir. Ayrıntılı bilgi için bkz., (Viotti ve Kauppi, 2014: 32).

¹³ Elbette devletlerin kendilerini mutlak bir biçimde güvende hissetmeleri söz konusu olamaz. (Sönmezoğlu, Baklacioğlu ve Terzi, 2012: 884)

Uzun yıllar boyunca çeşitli göç ve istila hareketlerine maruz kalan Anadolu toprakları üzerinde inşa edilen ve bu sebepten ötürü tarihsel hafızasına varlığını devam ettirme amacını gerçekleştirme yolunda vermiş olduğu mücadeleler kazınan Türkiye'nin dış politikasına yön veren unsurlardan biri de ulusal güvenliğini koruma endişesi olmuştur (Sönmezoğlu, Baklacioğlu ve Terzi, 2012: 883). Türkiye'yi uluslararası sistemin büyük güçleriyle kimi zaman ittifak yapmaya iten, kimi zaman karşı karşıya getiren bu endişe (Kamel, 2014: 311-312), özellikle son yıllarda Türk dış politikası üzerindeki ağırlığını dikkate değer bir düzeyde arttırmıştır.

Nitekim Amerika Birleşik Devletleri'nin 2003'te Irak'ı işgal etmesiyle birlikte başlayan ve 2011'de patlak veren Suriye iç savaşıyla devam eden kaotik süreçte Türkiye, ulusal güvenliğini tehdit eden Ortadoğu bölgesi kaynaklı bir çok sorunla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Bu sorunların başında, bahsi geçen olay ve gelişmelerin beraberinde getirdiği otorite boşluğundan faydalanan PKK, PYD, YPG ve DEAŞ gibi terör örgütlerinin, Irak ve Suriye topraklarının kuzeyini askeri bir üst haline getirerek Türkiye'nin milli güvenliğine zarar veren eylemlerini sıklaştırmaları gelmektedir.

Nitekim Amerika Birleşik Devletleri'nin 11 Eylül saldırılarını takiben Irak'a yönelik olarak gerçekleştirdiği askeri müdahale ve Arap Baharı olarak nitelendirilen halk ayaklanmalarının Suriye'ye sıçramasının ardından bu ülke topraklarında ortaya çıkan iç savaş, ifade edilen terör örgütlerinin güç kazanarak Türkiye aleyhindeki faaliyetlerine hız vermelerine sebebiyet vermiştir. Bu durum Türkiye'nin ulusal güvenlik algılamalarının odak noktasına, bir anda dile getirilen terör örgütlerinin faaliyetlerinin yerleşmesine sebep olmuştur.

Türkiye, milli güvenlik algılamalarının merkezine dile getirilen terör örgütlerinin eylemlerinin yerleşmesinin ardından, yumuşak diplomatik hamleler ve esnek dış politik stratejiler çerçevesinde bu sorunu çözüme kavuşturmak istemiştir. Ancak ilerleyen süreçte sorunun bu şekilde ortadan kaldırılamayacağını idrak ederek askeri müdahale seçeneğini kullanmaya yönelmiştir. Nihayetinde karşısına çıkan bütün zorluklara ve tüm engellemelere rağmen, ulusal güvenliğini tehdit eden terörist unsurlara karşı askeri müdahalelerde bulunmaya başlamıştır.

Türkiye, sınır hattına konuşlanan PKK, PYD, YPG ve DEAŞ gibi terör örgütlerine karşı gerçekleştirdiği askeri müdahalelerde büyük bir başarı sağlamıştır. ¹⁴ Özellikle Suriye topraklarında yürütülen Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı

¹⁴ Türkiye'nin dış politik yöneliminde böylesine bir değişikliğin yaşanmasında Amerika Birleşik Devletleri'nin tutum ve davranışlarının çok büyük bir etkisi olmuştur. Nitekim Amerika Birleşik Devletleri'nin PYD ve YPG terör örgütlerine verdiği destek (Yıldırım, 2017: 1-7), Türkiye'yi ciddi bir biçimde rahatsız ederek bu örgütlerle mücadele konusunda strateji değişikliği yapmaya itmiştir.

operasyonlarında hedeflenen stratejik amaçların önemli bir kısmına ulaşmıştır.¹⁵

Bu başarının sağlanmasında Türk Savunma Sanayi'nde yaşanan gelişmelerin büyük bir katkısının olduğu söylenebilir. Türkiye'nin sınır hattında üstlenen sözü edilen terör örgütlerine yönelik olarak gerçekleştirdiği operasyonlarda, milli savunma sanayi tarafından üretilen yeni silah ve teçhizatların kullanımına ağırlık vermesi ve bunlardan üst düzey bir verim alması, söz konusu başarının elde edilmesinde Türk Savunma Sanayi'nde yaşanan gelişmelerin büyük bir katkısının göstermektedir.

Suriye topraklarında 24 Ağustos 2016'da başlatılan ve 29 Mart 2017'de sona erdirilen Fırat Kalkanı Harekatı'nda Türk Silahlı Kuvvetleri, başta insansız hava araçları olmak üzere füzeler, obüsler, helikopterler, radarlar, kısa menzilli hava savunma sistemleri, akıllı bombalar, piyade tüfekleri, zırhlı araçlar gibi Türk Savunma Sanayi tarafından üretilen silah ve mühimmatları yoğun bir biçimde kullanmıştır (Cumhuriyet, 2016 ; Sabah, 2016 ; Yeni Akit, 2018 ; Yeni Şafak, 2018). Hatta bu ülke topraklarında 20 Ocak 2017'de başlatılan ve günümüzde kısmen devam etmekte olan Zeytin Dalı Operasyonu'nda kullanılan silah ve mühimmatların yerlilik oranı, % 70-75'ler seviyesine ulaşmıştır (Milliyet, 2018 ; Yeni Şafak, 2018).¹⁶

Türk Savunma Sanayi'nce üretilen silah ve mühimmatların ön plana çıktığı bu operasyonlarda Türk Silahlı Kuvvetleri, dile getirilen terör örgütleri tarafından kullanılan mevzi, sığınak, tünel, cephanelik ve diğer askeri araçların büyük bir kısmını imha etmiştir (Yeni Şafak, 2018).¹⁷ Böylelikle sınır hattında bulunan terör örgütlerinin Türkiye'nin ulusal güvenliğini hedef alan girişimlerini önemli ölçüde engellemiştir.

Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı hareketlerinde sağlanan başarının Türkiye'nin ulusal güvenliği üzerinde olduğu gibi, Türk dış politikası üzerinde de olumlu etkileri olmuştur. Öncelikle bu operasyonlar, uluslararası alanda güçlü bir Türkiye algısının tesis edilmesine ve bu doğrultuda Türkiye'nin diğer uluslararası politik aktörlerin nezdinde ki saygınlığının artmasına neden olmuştur. Bununla birlikte Türkiye'nin büyük güçler karşısında siyasi bir konum kazanarak kendi bölgesinde meydana gelen gelişmelere müdahale eden bir ülke pozisyonuna yükselmesi sonucunu doğurmuştur.

¹⁵ Burada değinilmesi gereken önemli bir nokta bulunmaktadır. Kuzey Irak'ta bulunan Kandil dağı bölgesi, 1991 Körfez Krizi ve 2003 Irak müdahalesinin ardından PKK terör örgütünün lider kadrolarının, militanlarının, eğitim kaplarının ve silah ve mühimmat depolarının bulunduğu bir yer haline gelmiştir. Türkiye geçmişten günümüze bu bölgede, PKK terör örgütüne yönelik operasyonlar düzenlemektedir. Ancak bu operasyonlar, Suriye'de gerçekleştirilen Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekatları kadar geniş kapsamlı olmamıştır. İçerisinde bulunduğumuz zaman diliminde, Türkiye'nin Kandil dağı bölgesinde düzenlediği askeri operasyonlar, Türk Savunma Sanayi tarafından üretilen silah ve teçhizatlar kullanılmak suretiyle kesintisiz bir biçimde devam etmektedir.

¹⁶ Türk Savunma Sanayi tarafından imal edilen ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nce Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı hareketlerinde kullanılan milli silah ve mühimmatların bir kısmı, Türkiye'nin bütün girişimlerine rağmen dış alım yoluyla temin edilememiştir.

¹⁷ Bahsi geçen hareketlerde gerçekleştirilen hava operasyonlarında imha edilmesi planlanan 113 hedefin 108'i vurulmuştur (Yeni Şafak, 2018).

Ayrıca Türkiye'nin caydırıcılık düzeyinin ve eylem potansiyelinin çoğaltılmasına ve bunlara bağlı olarak uluslararası sistem içerisindeki etki oluşturma kapasitesinin yükselmesine sebebiyet vermiştir. Tüm bu sayılanlara ek olarak Türkiye'nin özellikle kendi coğrafyasında sergilediği tavır ve eylemlerin pozitif neticeleri beraberinde getirmeye başlamasına ve bu bağlamda dış politik hareketlerinin başarı oranının tırmanışa geçmesine yol açmıştır.

Dolayısıyla Türk Savunma Sanayi'nin gelişimi, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin güç ve etkinlik düzeyinin artmasına, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin güç ve etkinlik düzeyinin artması ise, Türk dış politikasının ciddi bir gelişme eğilimi içerisine girmesine neden olmuştur.

Sonuç

Kuruluşunu takiben ihtiyaç duyduğu silah sistemlerini milli imkanlar vasıtasıyla karşılamak isteyen ve bunun için Türk Savunma Sanayi'nin oluşturulmasına ve geliştirilmesine yönelik girişimleri yoğun bir biçimde destekleyen Türkiye, uluslararası politikanın seyrinde meydana gelen değişikliklerin neticesinde bu tutumunu terk ederek söz konusu sistemleri dış yardımlar, hibeler ve satın almalar vasıtasıyla karşılamaya başlamıştır. Ancak kısa bir zaman zarfında bu yaklaşımın ülkenin ulusal güvenliğini ve dış politikasını büyük bir zafiyete uğrattığını fark etmiş ve milli savunma sanayinin kurularak geliştirilmesi sürecini hızlandırmıştır.

Bu süreçte ciddi bir başarı sağlayan Türkiye çok geçmeden gereksinim duyduğu silah sistemlerinin önemli bir kısmını milli imkanlarla üretmeye başlamıştır. Fakat Türkiye'nin savunma sanayi sektöründe gerçekleştirdiği üretimin efektif bir yapıda olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Öyle ki Türkiye, savunma sanayi alanında, lisans altında üretim ağırlıklı bir yapıdan tamamen mühendisliğe ve tasarıma dayalı bir yapıya geçiş sağlayamamıştır.

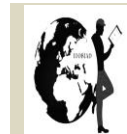
Buna rağmen milli savunma sanayi alanındaki gelişime eğilimi, Türkiye'nin ulusal güvenliğinin sağlanmasına ve dolayısıyla dış politik tavır ve eylemlerinin başarı düzeyinin arttırılmasına büyük bir katkı yapmıştır. Özellikle Türk Savunma Sanayi tarafından üretilen silah ve mühimmatların ön plana çıktığı Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı hareketleri neticesinde elde edilen kazanım ve avantajlar, milli savunma sanayinde yaşanmakta olan gelişime eğiliminin Türkiye'nin ulusal güvenliğinin sağlanmasına ve bu doğrultuda dış politik tavır ve eylemlerinin başarı düzeyinin arttırılmasına büyük bir katkı yaptığını göstermektedir.

Bu çerçevede, Türkiye'nin savunma sanayi alanındaki gelişiminin Türk dış politikası üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Kaynakça / Reference

- Alniak, M. O. (2001), Savunma Sanayii ve Tedarik Hakkında Düşünceler, Ankara, Genel Kurmay Basım Evi.
- Akalın, T. Z. ve Bıyıkoğlu, N. Türk Savunma Sanayi Tarihi, Ankara, İmge Yayıncılık.
- Akgül, A. (1986). Savunma Sanayi İşletmelerinin Yapısı ve Türk Savunma Sanayi, Ankara, Başbakanlık Basınevi.
- Akgül, A. (1987). Dünyada Savunma Harcamaları ve Savunma Sanayilerinin Yapısı, Ankara, Başbakanlık Basımevi.
- Arı, T. (2013). Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, Bursa, MKM Yayıncılık.
- Arı, T. (2010). Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği, Bursa, MKM Yayıncılık.
- Arıs, H. (2001). 15. Yıldönümünde Savunma Sanayinin: Dünü, Bugünü ve Yarını, Ankara, Mönch Türkiye Yayıncılık.
- Ateş, D. (2014). Uluslararası Politika Dünyayı Anlamak ve Anlatmak, Bursa, Dora Yayınları.
- Aydın, M. (2004). Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği, Uluslararası İlişkiler, 1 (1), 33-60.
- Bingöl, O. ve Varlık, A. B. (2015). Türk Savunma Sanayinin Geleceği Sürdürülebilir ve Güçlü İhracat İçin Strateji Raporu-1, TASAM, Stratejik Rapor No: 71, 1-94.
- Brzezinski, Z. (2016). Büyük Satranç Tahtası, (Çev.Türedi Y.), İstanbul, İnkılap Yayınları
- Carr, E. H. (2010). Yirmi Yıl Krizi 1919-1939, (Çev. Cemgil, C.), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Dahl, R. A. (1957). The Concept of Power, Behavioral Science, 2 (3), 179-194.
- Donnelly, J. (2009). "Realizm", Uluslararası İlişkiler Teorileri, Ed. Burchill, S., Linklater, A. ve Diğerleri), (Çev. Aslan, A.), İstanbul, Küre Yayınları, 49-80.
- Gansler, J.S., (2011). Democracy's Arsenal Creating a Twenty-First-Century Defense Endüstry, London, The MIT Press.
- Goldstein, J. S. ve Pevehouse, J. C. (2015). Uluslararası İlişkiler, (Çev.) Haluk Özdemir, Ankara, BB101 Yayınları.
- Hasik, J. (2008). Arms and Innovations, Entrepreneurship and Alliances in the Twenty -First-Century Defense Industry, Chicago, The University of Chicago Press.
- Kamel, A. (2014). Türk Dış Politikası ve Diplomasisi, İstanbul, İnkılap Yayınevi.

Köseoğlu, A. M. (2010). Milli Savunma Sanayinde Yeniden Yapılanma ve Sosyal Politikalara Etkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Programı Doktora Tezi.

Mevlütöğlu, A. (2016). Türkiye'nin Savunma Reformu, SETA Analiz, İstanbul, (164), 1-27.

Morgenthau, H. J. (1970). Uluslararası Politika, (Çev.) Baskın Oran ve Ünal Oskay, Cilt 1, Ankara, Türkiye Siyasi İlimler Derneği Yayınları.

Öztürk, İ. H. (2011). Savunma Sanayiinde Sürdürülebilirlik ve Rekabetçilik, Söyleşi Ekber Onuk, T.C. Milli Savunma Bakanlığı Savunma Sanayi Müsteşarlığı, 2 (15), 26-32.

Uslu, N. (2000). Türk-Amerikan İlişkileri, Ankara, 21. Yüzyıl Yayınları.

Savunma Sanayi Müsteşarlığı, (2018). 2018-2022 Savunma Sanayi Sektörel Strateji Dokümanı,

Şimşek, M. (1987). Üçüncü Dünya Ülkelerinde ve Türkiye'de Savunma Sanayi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Programı Doktora Tezi.

Sönmezoğlu, F. (2014). Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, İstanbul, Der Yayınları.

Sönmezoğlu, Baklacioğlu ve Terzi, XXI Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi, İstanbul, Der Yayınları.

Tanrısever, O. F. (2011). "Güvenlik", Devlet ve Ötesi, Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar, (Der. Eralp, A.) İstanbul, İletişim Yayınları.

Temiz, D. (2012). Ekonominin Önemli Bir Parçası: Savunma Sanayi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (33), 1-17.

Viooti, P. R. ve Kauppi, M. V. (2014). Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti, (Çev. Erozan, A. Ö.), Ankara, Nobel Yayıncılık.

Williams, H., Wright, M. ve Evans, t. (2007). Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme, (Çev. İçen, A.), Ankara, Phoneix Yayınları, 273-288.

Yavuzylmaz, Ö. (2014). Türk Savunma Sanayinde Teknoloji Tedarik Stratejilerini Belirlemeye Yönelik Bir Model Önerisi, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Savunma Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Tezi.

Yıldırım, B. (2017). Trump Dönemi ve Körfez Krizi Bağlamında Türkiye'nin Ortadoğu Politikası, ORMER Perspektif Serileri, (20), 1-8.

Ziylan, A. (1999). Savunma Sanayi Üzerine, Ankara.

Ziylan, A. (2001). Savunma Nerden Nereye, Türkiye'de Savunma Sanayi Tarihçesi, Ulusal Strateji Dergisi, 1-7.

Ziylan, A. (2004). Ulusal Teknoloji Yeteneği ve Savunma Sanayi, Ankara, Savunma Sanayicileri Derneği Yayınları.

Cumhuriyet, (07.10.2016). TSK'den Fırat Kalkanı Açıklaması, (Erişim Tarihi: 30.07.2018).

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/611568/TSK_den_Firat_Kalkan_i_aciklamasi.html

Milliyet, (22.01.2018). Yerli ve Milli 'Zeytin Dalı' Operasyonu, (Erişim Tarihi: 30.07. 2018).

<http://www.milliyet.com.tr/yerli-ve-milli-zeytin-dali--ekonomi-2595491/>

Sabah, (27.09.2016). Fırat Kalkanı'nın Milli Bomba'sı TÜBİTAK'tan, (Erişim Tarihi: 29.07. 2018).

<https://www.sabah.com.tr/gundem/2016/09/27/firat-kalkaninin-milli-bombasi-tubitaktan>

Yeni Akit, (26.01.2018). Fırat Kalakanı ve Afrin'e Damga Vurdu! Sayıları 1000'i Aşıyor, (Erişim Tarihi: 29.07. 2018).

<https://www.yeniakit.com.tr/haber/firat-kalkani-ve-afrine-damga-vurdu-sayilari-1000i-asiyor-417719.html>

Yeni Şafak, (23.01.2018). Yerli ve Milli 'Zeytin Dalı', (Erişim Tarihi: 30.07. 2018).

<https://www.yenisafak.com/ekonomi/yerli-ve-milli-zeytin-dali-3026208>

